

**Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра української мови і літератури

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТІВ У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

галузь знань **01 Освіта/Педагогіка**

спеціальність **014 Середня освіта (Українська мова і література)**

освітньо-професійна програма
Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Мова навчання

українська

Погоджено науково-методичною
комісією

факультету іноземної та слов'янської
філології

«30» серпня 2024 р.

Голова *Громова*

Громова Н. В., кандидат педагогічних
наук, доцент

Суми 2024

Розробник:

Кумеда Олена Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № 1 від «29» серпня 2024 року

Завідувач кафедри

Семеног О. М., докт. пед. наук, проф.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	нормативна	
		Рік підготовки:	
1-й			
Семестр			
2-й			
Лекції			
14		.	
Практичні, семінарські			
16			
Самостійна робота			
120 год.			
Консультації:			
4 год.			
Загальна кількість годин –150		Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета – висвітлити риси говорів української мови на різних структурних рівнях, розкрити зв'язки літературної та діалектної мови, формувати навички аналізувати мовні явища; прищеплення навичок **академічної доброчесності**.

Завдання:

- висвітлити діалектне членування сучасної української мовної території на говори, групи говорів і наріччя;_
- охарактеризувати основні фонетичні, лексичні та граматичні риси діалектів української мови;
- з'ясувати специфіку формування літературної мови на тлі загальнонародної мови українців, її взаємодію із територіальними діалектами;
- сформувати навички збирати й записувати діалектний матеріал;
- виробити навички аналізу діалектної мови, виявлення діалектизмів у творах художньої літератури
- сформувати навички виявлення впливу діалектного оточення на усне й писемне мовлення школярів.

Методи навчання

Абстрактно-дедуктивний, конкретно-індуктивний, проблемно-пошуковий, дослідницький, частково-пошуковий, інтерактивні (вебінари, тренінги, презентації, дистанційні освітні технології), практичні методи навчання (вправи, лабораторні, практичні, графічні та дослідні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Вступом до вивчення дисципліни є курси *історії України, вступу до мовознавства, сучасної української літературної мови, фольклору*.

Українська діалектологія чи не найтісніше пов'язана з *історією мови*, оскільки діалектне мовлення зберігає старожитні риси української мови (власне, «історія української мови – це історія її говорів»), завдяки чому історики мови, долучаючи інформацію пам'яток, реконструюють давній стан української мови на різних її рівнях. З іншого боку, знання мовних процесів, які відбувалися в минулому, допомагає зрозуміти закономірності розвитку *сучасної української мови*, а також осмислювати мовні явища, які закріпилися як норма української літературної мови на сучасному етапі і стали предметом вивчення різних мовознавчих розділів, об'єднаних в курсі «Сучасна українська літературна мова» (*фонетика, лексикологія, фразеологія, морфологія, синтаксис*).

Знання діалектології допомагає зрозуміти фонетико-граматичні та лексичні риси як давніх пам'яток, так і художніх текстів, що відбивають специфічні риси регіонального мовлення, особливо в ареалі південно-західного наріччя.

Обопільні зв'язки української діалектології з іншими розділами знань, що їх репрезентують нелінгвістичні дисципліни гуманітарного циклу: *історія, археологія, етнографія*. Розв'язуючи такі проблеми, як групування населення в минулому, його колонізаційні рухи, узаємозв'язки з іншими народами тощо, історик не може обійтися без урахування даних діалектології; з іншого боку, вивчення діалектології можливе лише в тісному зв'язку з історією, археологією, етнографією, бо поєднання даних цих наук може призвести до важливих узагальнень і висновків про розвиток тих чи інших мовних процесів.

Безперечний зв'язок діалектології з *географією*, оскільки діалектологія вивчає територію поширення певних мовних явищ, а тому вдається до методу лінгвістичного картографування, або лінгвістичної географії.

Пропонований курс «Вивчення діалектів у курсі української мови в середній школі» є логічним продовженням названих вище дисциплін й перебуває у зв'язках з ними та відповідними розділами мовознавства. Призначення курсу – висвітлити риси говорів української мови на різних структурних рівнях, розкрити зв'язки літературної та діалектної мови, формувати навички аналізу мовних явищ. У ході вивчення курсу студенти матимуть змогу навчитися аналізувати діалектні тексти, здійснювати порівняльну характеристику діалектів української мови на базі вивчених фонетичних, морфологічних, лексичних особливостей кожного з них, а також аналізувати та інтерпретувати карти Атласу української мови; виявляти вплив діалектного оточення на усне й писемне мовлення школярів.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- основні поняття діалектології як науки: говірка, говір, діалект, наріччя; діалектизм, територіальний / соціальний діалект; діалектна норма, ареал, ізоглоса, континуум тощо;
- основні фонетичні, граматичні й лексичні ознаки трьох наріч української мови;
- ази лінгвогеографії;
- методологічну основу української діалектології;
- українських діалектологів і їх праці;
- пов'язувати теоретичні знання й практичні навички із сучасною українською літературною мовою, застосовувати їх для коментування мовних явищ у вивченні шкільного курсу української мови;

уміти:

- користуватись картою говорів України та атласом української мови;
- читати діалектні тексти та виконувати їх різнорівневий аналіз; з урахуванням хронологічних рамок їх фіксації і сучасного розуміння особливостей.

- уміти аналізувати діалектні явища української мови, транскрибувати їх, коментувати їх в художніх текстах, використовуючи систему основних понять і мовознавчих термінів;
- коментувати сучасний стан української мови у зв'язку зі станом її говорів;
- збирати діалектні матеріали; складати карти й атласи діалектів Сумщини.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах
82-89	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.
74-81	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і побунтувати його положення.
64-73	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.
60-63	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з помилками); вміє працювати з підручником,

	самостійно опрацювати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
35-59	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.
1-34	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.

Методи оцінювання

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за системою ЄКТС та національною шкалою оцінювання. Накопичувальна бально-рейтингова система передбачає оцінювання компетентностей, передбачених освітньо-професійною програмою, за всі види аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності: активна робота на лекціях, виступ (виступ на практичних заняттях, наукових семінарах, конференціях, виховних заходах тощо), дискусія, тестування, контрольна і самостійна робота, поточний і підсумковий контроль.

Розподіл балів Денна форма навчання

Поточний контроль										Самостійна робота	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2				РОЗДІЛ 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	50	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи						ККР		ІНДЗ			
4	4	4	4	4	4	4	4/5	4	4/5	50	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	

незадовільно з можливістю повторного складання

1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4. Засоби діагностики результатів навчання:

- контрольна робота;
- тестування;
- реферат;
- індивідуальна навчально-дослідна робота;
- поточний контроль.

5. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ДІАЛЕКТОЛОГІЯ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання діалектології, система термінів. Основні діалектні одиниці. Типи діалектів (за поширенням, за генезою). Територіальні діалекти, їх головні різновиди за генетичною ознакою: давні (старожитні) і новостворені діалекти. Соціальні діалекти, їхні різновиди. Описова й історична діалектологія. Діалекти й мова на різних суспільно-історичних етапах; взаємодія народних говорів з новою українською літературною мовою. Вивчення української мови у просторовій проєкції. Зв'язок діалектології з іншими науками. Теоретичне й практичне значення курсу діалектології.

Тема 2. Класифікація говорів української мови. Ознайомлення з картою діалектів української мови. З історії української діалектології: перші спроби характеристики українських говорів; історія класифікації діалектів української мови; класифікація українських говорів К. Михальчука. Сучасне діалектне членування української мови: класифікація українських діалектів на основі спільних фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак на три наріччя: північне (поліське), південно-західне і південно-східне. Карта діалектів української мови: північне наріччя, межі його поширення, говори північного наріччя; південно-східне наріччя, межі його поширення, говори; південно-західне наріччя, межі його поширення, говори.

Тема 3. Українська лексикографія та лінгвістична географія. Загальні та тематичні діалектні словники. Історія світової та української лінгвогеографії. Атлас української мови – фундаментальне дослідження українських діалектологів. Регіональні атласи української мови.

РОЗДІЛ 2. ДІАЛЕКТНІ ГРУПИ І ГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема 4. Північне наріччя. Історія формування північного наріччя. Історія вивчення північного наріччя. Північні діалекти, межі їхнє поширення, говори: східнополіський, середньополіський, західнополіський говори. Фонетичні особливості північного наріччя: вокалізм; консонантизм. Морфологічні риси північного наріччя. Загальна характеристика лексики північного наріччя. Діалектна диференціація північного наріччя на синтаксичному рівні.

Тема 5. Південно-західне наріччя. Історія формування південно-західного наріччя. Історія вивчення південно-західного наріччя. Розташування і членування південно-західного наріччя: волинсько-подільська група говорів; галицько-буковинська

група говорів; карпатська група говорів. Переселенські говори південно-західного наріччя. Вокалізм і консонантизм південно-західного наріччя. Морфологічні риси південно-західного наріччя. Загальна характеристика лексики південно-західного наріччя. Різновиди морфологічних діалектних відмінностей. Діалектні особливості лексики. Діалектна диференціація південно-західного наріччя на синтаксичному рівні. Етноніми *бойки, лемки, гуцули*.

Тема 6. Південно-східне наріччя. Історія формування південно-східного наріччя. Історія вивчення південно-східного наріччя. Територіальна характеристика, межі поширення та говори південно-східного наріччя: середньонадніпрянський говір; слобожанський говір; степовий говір. Переселенські українські говірки південно-східного типу. Фонетичні особливості південно-східного наріччя: вокалізм; консонантизм. Морфологічні риси південно-східного наріччя. Загальна характеристика лексики південно-східного наріччя. Діалектна диференціація південно-східного наріччя на синтаксичному рівні.

Тема 7. Діалекти Сумщини. Розташування Сумщини. Дослідження діалектів Сумщини. Фонетичні особливості діалектів Сумщини. Лексичні особливості діалектів Сумщини. Морфологічні особливості діалектів Сумщини. Синтаксичні особливості діалектів Сумщини.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ЗБИРАННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТНОГО МАТЕРІАЛУ. ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТІВ У ШКОЛІ

Тема 8. Збирання і дослідження діалектів. Лінгвістична географія: практичний аспект. Спроби складання питальників для збирання діалектного матеріалу. Підготовка до збирання діалектів. Методи збирання діалектного матеріалу: анкетний; експедиційний. Особливості запису фонетики, морфології, синтаксису, лексики. Методи дослідження: описовий; лінгвогеографічний. Основні види лінгвістичних карт: карти явищ; карти ізоглос (ізофона, ізоморфа, ізолекса). Лінгвістичні атласи та їхні види: загальномовні; регіональні; атласи групи споріднених мов; атлас окремої мови. Атлас української мови, його структура й завдання. Загальнослов'янський лінгвістичний атлас.

Тема 9. Виправлення помилок, зумовлених діалектним оточенням. Робота над подоланням фонетичних діалектних помилок. Відхилення від норми в наголошуванні слів. Морфологічні діалектизми в мовленні учнів і їх виправлення. Лексичні діалектні помилки і їх виправлення. Орфографічні помилки, зумовлені діалектним впливом. Особливості вивчення української мови в різних діалектних регіонах. Поняття про діалекти української мови в V класі. Ознайомлення учнів з професійною діалектною лексикою в VI класі.

Тема 10. Взаємодія говорів і літературної мови. Виявлення діалектизмів у творах художньої літератури. Аналіз текстів творів Т. Шевченка, П. Куліша І. Франка, Ю. Федьковича, В. Стефаника, М. Коцюбинського на предмет відбиття діалектизмів. Характеристика діалектних (лексичних, фонетичних, морфологічних, синтаксичних) рис художніх творів, що вивчаються в школі.

7. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	зокрема				Усього	зокрема			
		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.р
Розділ 1. ДІАЛЕКТОЛОГІЯ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА										
Тема 1. Вступ. Українська діалектологія як наука і навчальна дисципліна	16	1	1		14					
Тема 2. Класифікація говорів української мови. Ознайомлення з картою діалектів української мови	16	1	1		14					
Тема 3. Українська лексикографія та лінгвістична географія	16	1	1		14					
Разом за розділом 1	48	3	3		42					
РОЗДІЛ 2. ДІАЛЕКТНІ ГРУПИ І ГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ										
Тема 4. Північне наріччя	16	2	2		14					
Тема 5. Південно-західне наріччя	17	2	2		13					
Тема 6. Південно-східне наріччя	13	2	2		9					
Тема 7. Діалекти	16	1	1		14					

Сумщини										
Разом за розділом 2	64	7	7		50					
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ЗБИРАННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТНОГО МАТЕРІАЛУ. ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТІВ У ШКОЛІ										
Тема 8. Збирання і дослідження діалектів. Лінгвістична географія: практичний аспект	15	1	2		9					
Тема 9. Виправлення помилок, зумовлених діалектним оточенням	19	2	2		9					
Тема 10. Взаємодія говорів і літературної мови	14	1	2		10					
Разом за розділом 3	48	10	6		28					
Усього годин	150	14	16		120					

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Вступ. Українська діалектологія як наука і навчальна дисципліна	1	
2.	Класифікація говорів української мови. Ознайомлення з картою діалектів української мови	1	
3.	Українська лексикографія та лінгвістична географія	1	
4.	Північне наріччя	2	
5.	Південно-західне наріччя.	2	
6.	Південно-східне наріччя.	2	
7.	Діалекти Сумщини	1	
8.	Збирання і дослідження діалектів. Лінгвістична географія: практичний аспект.	1	
9.	Виправлення помилок, зумовлених діалектним оточенням	2	
10.	Виявлення діалектизмів у творах художньої літератури	1	
		14	

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Вступ. Українська діалектологія як наука і навчальна дисципліна	1	
2.	Класифікація говорів української мови. Ознайомлення з картою діалектів української мови	1	
3.	Українська лексикографія та лінгвістична географія	1	
4.	Північне наріччя	2	
5.	Південно-західне наріччя.	2	
6.	Південно-східне наріччя.	2	
7.	Діалекти Сумщини	1	
8.	Збирання і дослідження діалектів. Лінгвістична географія: практичний аспект.	2	
9.	Виправлення помилок, зумовлених діалектним оточенням	2	
10.	Виявлення діалектизмів у творах художньої літератури	2	
	Разом	16	

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Вступ. Українська діалектологія як наука і навчальна дисципліна	14	
2.	Класифікація говорів української мови. Ознайомлення з картою діалектів української мови	14	
3.	Українська лексикографія та лінгвістична географія	14	
4.	Північне наріччя	14	
5.	Південно-західне наріччя.	13	
6.	Південно-східне наріччя.	9	
7.	Діалекти Сумщини	14	
8.	Збирання і дослідження діалектів. Лінгвістична географія: практичний аспект.	9	
9.	Виправлення помилок, зумовлених діалектним оточенням	9	
10.	Виявлення діалектизмів у творах художньої літератури	10	
	Разом	120	

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні /підручники, посібники та інше методичне забезпечення/

1. Аркушин Г. Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології для студ. спец. «Укр. мова і літ.». Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 256 с.
2. Березовська Г. Г. Українська діалектологія: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 154 с.

3. Глуховцева К.Д., В.В.Леснова, І.О.Ніколаєнко, Т.І.Сердюк. Східнословобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / За ред. П.Ю. Гриценка. Луганськ, 2001. 107 с.
4. Гримашевич Г.І. Українська діалектологія: Курс лекцій. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 176 с.
5. Дорошенко Л. І. Етнолінгвістичний аспект дослідження східнополіських говірок: навч.-метод. посібник для студ. філол. факультетів пед. ін-тів та ун-тів. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. 86 с.
6. Кобирина Г. С., Рябець Л. В. Українська діалектологія: витоки та перспективи. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 92–100. Режим доступу: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/4_18/10.pdf
7. Конспект лекцій із української діалектології: для студентів напряму підготовки 6.020202 Філологія (укр. мова і літ.) / Укл. В. М. Куриленко, Д.А.Марєєв. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2014. 96 с.
8. Кумеда О. П. Вивчення рис східнополіського говору північного наріччя на матеріалі етнографічних записів ХІХ ст.: навчально-методичний посібник. Суми: СумДПУ, 2017. 70 с.
9. Лизанець П. Діалектологія як наука сучасного модерного мовознавства. *Діалектологічні студії. 3. Збірник пам'яті Ярослави Закревської*. Львів, 2003. С. 247–256.
10. Монахова Т. В. Українська діалектологія: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім.Петра Могили, 2010. 128 с.
11. Сердега Р. Л. Сагаровський А. А. Українська діалектологія: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
12. Торчинська Н. М. Українська діалектологія : навчальний посібник. Хмельницький, 2017. 158 с.
13. Шеремета Н.П. Українська діалектологія: Практичні заняття: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 124 с.
14. Яким М. Б. Українська діалектологія: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Коло, 2003. 48 с.

Додаткові

1. Гриценко П. Українська діалектна лексика: реальність і опис (деякі аспекти). *Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти*: матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 5–23.
2. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ, 2015. С. 100–118.
3. Дельюсто М. Українська наддунайська говірка: збірник діалектних текстів: навч. посібник. Ізмаїл: СМІЛ, 2016. 196 с.
4. Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 224 с.
5. Діалектологічні студії. 12: Діалект і пам'ятка / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2019. 598 с.
6. Жулинський М. Г. Народна мова – дух народу. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. НАН України.

- Інститут української мови. К.: КММ, 2015. С. 6–7. Режим доступу: http://www.komm.ltd.ua/images/dialekt_text2.pdf
7. Дейниченко Н.П. Звуконаслідувальні орнітоніми східнополіського говору. *Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти*: матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 108–114.
  8. Дейниченко Н. П. Мотиви номінації зоологічної лексики східнополіського говору. *Філологічні науки*: зб. наук. праць. Суми: СумДПУ, 2000. С. 31–42.
  9. Дядишева-Росовецька Ю. Про наддіалектний характер мови українського фольклору. *Українська мова та література*. 2000. № 28 (липень). С. 6.
  10. Карпенко Ю. Діалектологія і ономастика. *Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі*: до 100-річчя проф. Федота Трохимовича Жилка. К., 2008. С. 86–88.
  11. Матвіяс І. Г. Діалектна основа консонантизму в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2005. № 2. С. 32–41.
  12. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч. *Мовознавство*. 2001. № 2. С. 13–18.
  13. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов : міфи та правда про трьох братів слов'янських зі “спільної колиски” / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. 2-ге вид., доп. К.: Арістей, 2004. 180 с. Режим доступу: <http://www.inmo.org.ua/departments/zpsm/staff/pivtorak.html>
  14. Тищенко К. Поки живі українські діалекти – живе Україна. *Дивослово*. 2002. № 6. С. 13–16.
  15. Хом'як І. Взаємодія літературної мови і діалектів. *Дивослово*. 2000. № 10. С. 12–14.

Інформаційні ресурси

1. Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов'янському контекстах: Зб. наук. пр. Вип. 4 [Електронний ресурс]/ Упорядкування Г. Л. Аркушина. Луцьк: РВВ —Вежа|| Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 428 с. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vftk/2007_4.pdf3.
2. Гуйванюк Н. Словник буковинських говірок [Електронний ресурс]. Чернівці: Рута, 2005. 688 с. –Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1060735/4>.
3. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори [Електронний ресурс]. К.: Наукова думка, 1990. 169 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/232629/>
4. Словник українських говірок Карпатського регіону: пояснення та походження слів [Електронний ресурс] / Укл. Д. П. Савчук; Київ; Косів: Писаний Камінь, 2012. 154 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1245614>
5. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів–Нью-Йорк, 2008. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/793175/>

Збірники текстів, хрестоматії з діалектології української мови

1. Бідношя Ю. І., Дика Л. В. Говірки Бориспільщини: Сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови. К., 2008. 480 с.
2. Говірка села Машеве Чорнобильського району. К.: Довіра. Ч. 1: Тексти / Уклад.: Ю.І.Бідношя, Л.В. Дика. 2003. 455 с.
3. Говірка села Машеве Чорнобильського району [Текст]. К.: Довіра. Ч. 2: Тексти / уклад.: Г.В. Воронич, Л.А. Москаленко, Л.Г. Пономар. 2003. 607 с.
4. Говірки південно–західного наріччя української мови / Упорядник Н.М. Глібчук. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2000. 155 с.

5. Говірки Південної Київщини [Текст]: зб. діалектних текстів / Упоряд. Г.І.Мартінова та ін.; ред. Г.І.Мартінова; НАН України, Інститут української мови, Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси: [б.в.], 2008. 369 с.

Словники

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: У 2-х т. Луцьк Луцьк: Ред.-вид. відд. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т.: А–Н, XXIV + 354 с. 1 – 380, Том 2: О–Я, 459.
2. Атлас української мови: в 3 т. Т. I. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі. К. : Наук.думка, 1984; Т. II. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. К.: 1988; Т. III. Слобожанщина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. К.: Наук. думка, 2001.
3. Бухтій М.В. Лінгвістичний атлас лексики чабанів степових говірок Херсонщини. Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. 156 с.
4. Глуховцева К.Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнослобожанських говірок. Луганськ: Альма-матер, 2003. 181 с.
5. Гуйванюк Н. Словник буковинських говірок. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.
6. Мацюк З. Із народу не викинеш: діалектний словник фразеологізмів. Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 136 с.

Праці О. П.Кумеди

1. Риси східнополіського вокалізму в мові першодруків творів П. О. Куліша. *Мовознавчий вісник*; МОН України. Черкаський національний університет імені ; Богдана Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартінова. 2012. Вип. 13. С. 25–30.
2. Риси східнополіського консонантизму в мові першодруків творів П. О. Куліша. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки»* / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. Кн. 1. С. 63–67.
3. Загальнонародна та рідкісна діалектна лексика XIX ст. у мові першодруків П. О. Куліша. *Лексикографічний бюлетень*; НАН України; Інститут української мови. 2013. Вип. 22. С.62–72.
4. Форми давального та місцевого відмінків іменників II відміни однини в мові першодруків П.О.Куліша. *Філологічні трактати* : Вісник СумДУ. 2014. Т. 6. С. 91–94.
5. Діалектна основа мови першодруків П.О. Куліш. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. Вип. 5 : зб. наукових праць; за ред. академіка Л.І. Мацько. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 136-141.
6. Одна східнополіська фонетична риса мови першодруків творів П.О. Куліша. *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження* / Відп. ред. П.Ю. Гриценко. Інститут української мови НАН України. Вип. 1. К.: КММ, 2017. С.59–64.
7. Діалект – ідіолект (текст) – літературна норма: матеріали Міжнародної наукової конференції «Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекнології. До 30-річчя Чорнобильської трагедії (11–12 квітня 2016 року; Інститут української мови НАН України).
8. Вивчення рис східнополіського говору північного наріччя на матеріалі етнографічних записів XIX ст.: навчально-методичний посібник. Суми: СумДПУ, 2017. 70 с.

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Конспекти лекцій.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи.

Контрольні завдання для проведення проміжного контролю.